

==== Szabó Gábor¹ =====

/// A Wieser-ügy, 1940–1943

== Bevezetés

A hazai történetírás csekély figyelmet szentelt a brit orientációjú hírszerzési és kémelhárítási ügyek vizsgálatára. A témával kapcsolatban érdemes megemlítenünk Bán D. András monográfiáját,² amely a magyar–brit diplomáciai kapcsolatokat vizsgálta 1938 és 1941 között, valamint ne felejtjük el Czettler Antal opus magnumát sem, amely egészen az 1944-es német megszállásig vizsgálta Magyarország külpolitikáját.³ Külön kiemelendő Pritz Pál *Az objektivitás mítosza* című munkája,⁴ amelyben Barcza György emlékiratát vizsgálja. A brit titkosszolgálatok korabeli tevékenységével kapcsolatban a vizsgált időszakot tekintve kevés magyar nyelvű feldolgozás született.⁵ Faragó László újságíró és történész a *The Game Of The Foxes: The Untold Story of German Espionage in the United States and Great Britain During World War II*⁶ című könyvében azt állítja, hogy újlaki Utassy Loránd értékes és kulcsfontosságú jelentéseket jutatott el Berlinbe. Sajnos a kötetet nem látták el olyan jegyzetapparátussal, amelyre nyugodt szívvel lehetne hivatkoznunk. Végül Révész Béla⁷ könyvét sem szabad elfeledni, aki kötetében akkurátusan vizsgálja a brit kémelhárítás történetét és jelentős ügyeit, ebből kifolyólag a munkája hiánypótlónak számít, de Wieser Jenő rádióbeszerzési tevékenységéről nem ejt szót.

Az alábbi írás Wieser Jenő életútjának bemutatása mellett kísérletet tesz, hogy a brit titkosszolgálatok által feltételezett kémtevékenységét bemutassa az egykori

1 == Köszönettel tartozom mindazoknak, akik a tanulmány korábbi változataihoz értékes megjegyzéseket fűztek: Joó Andrásnak, Kovács Zoltán Andrásnak, Szécsényi Andrásnak, Takács Tibornak.

2 == Bán, 2004.

3 == Czettler, 2000.

4 == Pritz, 2011.

5 == Megkerülhetetlen munkák: Faragó, 1971; Kovács, 2023; Peterecz, 2019; Pomogács, 2023; Révész, 2018.

6 == Faragó, 1971: 266–268.

7 == Révész, 2018.

Nagy-Britanniában, továbbá a második részben megpróbál adalékokkal szolgálni újlaki Utassy Loránd vkszt. (vezérkari szolgálatot teljesítő) őrnagy, későbbi vezérkari ezredes, londoni és washingtoni (1937–1941), mexikóvárosi katonai attasé (1941–1942) Nagy-Britanniából való kiutasításának diplomáciai történetéhez, és végül a magyar követség tagjainak Egyesült Államokba és Lisszabonba való beutazásának körülményeit kívánja rekonstruálni. Utassy diplomáciai mentességet élvezett, ezért Wieser Jenőt a brit elhárítás (Military Intelligence Service – MIS) szoros ellenőrzés alatt tartotta annak érdekében, hogy bizalmas információkat szerezzenek arról, hogy a második Teleki-kormány és a Bárdossy-kabinet katonadiplomatai milyen bizalmas információkat adtak át a Deutsches Reich (Német Birodalom) számára. Utassy a második világháború kitöréséig szoros kapcsolatot tartott fenn a londoni német nagykövetség katonai képviselőjével, különösen Anton Reichard Freiherr von Mauchenheim Bechtolsheimmel (született Bechtolsheim),⁸ a Londonba akkreditált német katonai attaséval és Albrecht Soltmann Wehrmacht századossal. Átnézve Soltmann százados magánaktáját, nem bukkantam Utassy nevére – ami meglehetősen különös.⁹ A magyar–brit diplomáciai kapcsolatok szüneteltetése után jelentősen megszorodtak Nagy-Britanniában a magyarok által Londonban működtetett hálózatok tevékenységei, amelyek felett a brit külügyminisztérium és a brit kémelhárítás/hírszerzés nem hunyhatott szemet; úgy ítélték meg, hogy ellenőrzés alá kell vonni azokat a személyeket, akik veszélyeztethetik a brit érdekeket. Wieser és Utassy kiutasításának diplomáciai afférja a Nagy-Britannia és Magyarország közötti diplomáciai kapcsolat megromlásának történetébe illeszkedik bele. Kutatásom a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, a НМ НММ Hadtörténelmi Levéltár, a Brit Nemzeti Levéltár (The National Archives) és a Német Szövetségi Levéltár–Katonai Levéltár (Bundesarchiv-Militärarchiv) forrásbázisa alapján törekszik rekonstruálni a Foreign Office és a brit hírszerző és elhárító szolgálatok Utassyra és Wieserre vonatkozó tevékenységét. A brit kémelhárításnak az volt a feladata, hogy az akkreditált szakdiplomátákat ellenőrizze aszerint, hogy visszaéltek-e a bécsi döntés által garantált mentességükkel, vagy esetleg ellenérdekelt szándékkal (rejtett hírszerzési) tevékenységet folytattak. A Wieser-ügy megértéséhez elengedhetetlen egy rövid történeti áttekintés, amely vázlatosan bemutatja, milyen külpolitikai események láncolata és légköre vezetett oda, hogy a brit hírszerzés és a brit külügyi hivatal jelentős vizsgálatot kezdeményezzen Wieserrel és Utassyval szemben 1940 és 1943 között.

8 = = 1937. augusztus 1-én Anton Reichard von Mauchenheim Bechtolsheim őrnagyot előléptették alezredessé, majd október 12-től a Német Birodalom Londonba akkreditált katonai attaséjává nevezték ki.

9 = = BA-MA RH 67/66 Enthält v.a. Vorläufige Dienstanweisung für den Amtsgehilfen der Wehrmachts attachés. – Entwurf Merkblatt über Kassen- und Rechnungswesen Anweisung für Sparmaßnahmen Abschrift des Artikels „Bekanntnis zum Wortbruch“ aus der Berliner. Börsenzeitung, 1939.

= = = Történeti áttekintés

Az az 1939. április 27-én kelt számjeltávirat, amelyet Csáky István¹⁰ küldött Villani Frigyes¹¹ római rendkívüli és meghatalmazott miniszternek, kiemelkedő jelentőséggel bírt. Magyarország kormánya nem szeretett volna fegyveres konfliktusba kerülni Lengyelországgal, sem közvetve, sem közvetlenül.¹² 1939 szeptemberében Csáky elutazott Berlinbe, ahol megpróbálták megkísérelni Magyarország bevonását a háborúba. Az év végén a Foreign Office kijelentette, hogy a brit garancia, amelyet Románia élvez, csak a nemzeti függetlenségre vonatkozik, a területi sérthetlenségre nem. Barcza György londoni követ és meghatalmazott miniszter decemberben megkapta az utasításokat a magyar kormánytól, hogy semmiféleképpen nem szabad engedni a lényegi kérdésekben a tárgyalásokon, ezenfelül Magyarország szuverenitása és az alkotmány becsülete összeegyeztethetetlen a német fél kéréseivel. 1940. szeptember 27-én Németország, Olaszország és Japán aláírta a háromhatalmi paktumot Berlinben. A Teleki Pál és Csáky vezette delegáció november 20-án csatlakozott a háromhatalmi egyezményhez, majd december 12-én Belgrádban a magyar és a jugoszláv felek aláírták a barátsági szerződést. Azonban ez a lépés egyenlő volt azzal, hogy Magyarország ellenfelévé válik majd Nagy-Britanniának. A magyar–jugoszláv örökbarátsági szerződés megszegése egy fordulópontra volt a magyar–brit diplomáciai kapcsolatban. Amikor a Foreign Office tudtára adta Barczának, hogy abban az esetben, ha Magyarország megadja az engedélyt az Oberkommando des Heeres (OKH) (Német Szárazföldi Erő) csapatainak, hogy a területén keresztül megtámadjon egy Nagy-Britanniával szövetséges szatellitállamot, vagy csatlakozik hozzá, akkor ezt Londonban casus bellinek fogják tekinteni.

1941. április 2-án Barcza György távirati jelentést küldött Budapestre: amennyiben a kormány hozzájárul a német csapatok Magyarországon való átszállításához, a Churchill war ministry (Churchill háborús kabinetje) azonnal hadüzenetet küld Magyarországnak.¹³ Teleki Pál 1941. április 3-ai öngyilkossága után Bárdossy László lett a miniszterelnök és külügyminiszter. Magyarország agresszív katonai lépései Nagy-Britannia szövetségese ellen a Szovjetunió területén egyenlő volt a német birodalmi törekvések elfogadásával, amelyhez a magyar kormánykabinet asszisztált. Többen is megkísérelték visszatartani a brit kormányt a hadüzenettől, de sem Herbert Clairborne Pell (1884–1961), az Egyesült Államok budapesti követe, aki a brit érdekeket képviselte, sem Ullein-Reviczky Antal, a magyar külügyminisztérium összevont sajtó- és kulturális osztályának vezetője nem tudta eltéríteni a briteket.¹⁴ Mielőtt

10 = = Gróf körösszeghi és adorjáni Csáky István Zsigmond László (1894–1941): Magyarország külügyminisztere (1938. december 10. – 1941. január 27.).

11 = = Bárányos Villani Frigyes (1882–1964): 1925 és 1928 között a bukaresti, 1928 és 1933 között a párizsi, 1934 és 1941 között a római követség vezetője.

12 = = DIMK IV. 103a. sz. irat, 200–201.

13 = = DIMK V. 681.sz. irat. 991–992.

14 = = Ullein-Reviczky, 1993: 68–69.

Nagy-Britannia és Magyarország között beállt volna a hadiállapot (1941. december 7.), a Foreign Office felajánlotta Barczának, hogy nem kell elhagynia Londont; ha szeretne, magánszemélyként maradhat. Azonban ezzel a lehetőséggel nem kívánt élni. Jóllehet a britek tisztában voltak angolbarátságával, továbbra is megbíztak benne. Barcza távozása után a magyar–brit viszonyt az a paradigma határozta meg, hogy amíg Magyarország a tengelyhatalmakat támogatja és a Brit Birodalom szövetségesei ellen harcol, nem számíthat sem rokonszenvre, sem könyörületre.

= = Wieser Jenő (1905–1979)

Wieser Jenő 1905. szeptember 12-én született Nagykárolyban. Gimnáziumi éveit a romániai Nagykárolyi Kegyesrendi Katolikus Gimnáziumban töltötte. 1919. április 18-án a Román Királyi Hadsereg megszállta Nagykárolyt, amelyet a trianoni békediktátum a Román Királyságnak ítélt. A Wieser család kénytelen volt elhagyni a szintiszta magyar várost. Budapestre költöztek egy új élet reményében, egy 1935-ben épült hatemeletes házba a XI. kerületben. A Lenke téri háromszobás lakás főbérlője Jenő édesapja, Wieser Miklós¹⁵ volt, akinek 1650 ft-ot kellett fizetnie évente az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézetnek (OMBI).¹⁶ A nyugdíjas főmérnök felesége, Jenő édesanyja, Wieser Miklósné (született Horváth Etelka) amatőr színésznő volt. Két testvére, Erzsébet¹⁷ és Lajos, később a közzsférában helyezkedett el. Wieser Jenő a Magyar királyi József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem gépészmérnöki karán szerzett diplomát, majd sikerült kitartással és kiváló érdemjegyeivel elnyernie a londoni Imperial College of Science repüléstechnikai ösztöndíját.¹⁸ 1928-ban érkezett meg Nagy-Britanniába. Az ösztöndíj három évig szólt, és havi 200 angol fontba került, amelyet a londoni magyar követség finanszírozott. Wieser a kensingtoni Glendower Hotelben szállt meg.¹⁹

Nagykárolyban és Budapesten töltött évei során nem akadt dolga a rendvédelmi szervekkel. 1930. december 21-én viszont a londoni Metropolitan Police Service (Nagy-Londoni Rendőrség) letartóztatta, amiért az Oxford Street-i Marble Arch Mansions 475. John & Edward Bumpus Ltd.-ből ellopott 15 könyvet. Az ösztöndíjas hallgatói pozíciójára tekintettel kiutasítási végzés nem született a Home Office-ban (Vízum és Bevándorlási Hivatalban). 1932 júliusában jelentkezett a londoni ma-

15 = = Wieser Miklós (1870–1947), Wieser Jenő édesapja a budapesti Farkasréti temetőben nyugszik.

16 = = HU BFL IV. 1420.r. 1610/1944. ME. rendelet végrehajtásához felvett adatszolgáltatási ívek, 1944.

17 = = HU BFL IV. 1420.r. 1610/1944. ME. rendelet végrehajtásához felvett adatszolgáltatási ívek, 1944. XI. kerület – Nagyszőlős u. – 47. Wieser Jenő testvére, dr. kaáli Nagy Dezsőné a XI. kerület Nagyszőlős utca 47. szám alatt lakott.

18 = = HU BMEL VIII. 3/b. Rektori tanácsulési jegyzőkönyv, 1930. március 20.

19 = = Wieser londoni lakhelyeiről a következőket tudjuk: g. Glendower Place, London, 120. Elgin Crescent, London, W.11., 6g. Ladbroke Grove, London, W.11., 18. Airlie Gardens, Campden Hill, W.8.

gyar követségre. Wieser erre az állásra egyfajta „ugródeszkeként” tekintett, ugyanis úgy gondolta, a követségre való bekerülés által könnyebben bejuthat a Magyar Aeroforgalmi Rt.-be (MAEFORT) vagy esetleg a Magyar Királyi Kereskedelemügyi Minisztériumba. A személyi dossziéja meglehetősen töredékes, ami a kapcsolati hálóját illeti. Magánéletéről nagyon kevés információ áll rendelkezésünkre. Még a második világháború kitörése előtt megismerkedett Bengt Gustaf Jonsson Siösteen (1874–1947)²⁰ lányával, Inga Siösteennel, akivel az eljegyzését tervezte, arra azonban végül nem került sor. Egy biztos, személyes kapcsolat fűzte több londoni emigráns magyarhoz: Weber Tiborhoz, Deutsch Pálhoz,²¹ Emanuel Newmannhoz,²² Tábori Pálhoz,²³ Pongrácz Gertrúdhhoz,²⁴ Póka-Pivny Adalbert Bélához.²⁵ Társasági életéről annyit lehet tudni, hogy szeretetett táncolni, és tagja volt a The Royal Yacht Squadronnak (A Királyi Yacht Klub). Neve először egy 1932. június 22-én kelt, a The Society of British Aircraft Constructors (Brit Repülőgépgyártók Társasága) titkárának küldött táviratban szerepel, amelyben Stomm Marcel köszönetet mondott a Hendon Aerodrome repülőtéren megtartott bemutató végett, azonban kénytelen volt lemondani, így Wiesert bízta meg, hogy képviselje.²⁶ 1933. április 29-én Stomm Marcellt is képviselte, ezúttal a radletti kutató repülőtéren délután fél négykor.²⁷ Június 1-én Stomm és Wieser részt vett a Near and Middle East Association (Közel-

20 = = Bengt Gustaf Jonsson Siösteen (1874–1947) 1919 és 1923 között a göteborgi *Handels- och Sjöfartstidning* stockholmi szerkesztőségének vezetője, 1923 és 1934 között londoni tudósító is volt. Wieser több levelet is kapott tőle, ezek többnyire magántermészetűek voltak.

21 = = Deutsch Pál személyére vonatkozó részletes életrajzi adatok nem állnak rendelkezésre. Annyi azonban bizonyosan ismert, hogy 1926-ban Magyarlápason megalapított Joint-bank vezérigazgatói tisztségét is betöltötte.

22 = = Emanuel Newmann (1893–1980): amerikai cionista vezető. Később aktívan részt vett az izraeli függetlenségi mozgalomban. 1947-ben az Egyesült Nemzetek Szervezeténél (ENSZ) lobbitevékenységet folytatott Palesztina felosztása és Izrael állam megalapítása érdekében.

23 = = Tábori Pál (1908–1974): magyar író és újságíró, a második világháború alatt a British Broadcasting Corporation (BBC) magyar osztályának bemondója. Megkerülhetetlen munka: Gervai, 2010.

24 = = TNA KV 3/136. Pongrácz Gertrúdról azt feltételezték, hogy a lakása egy rezidentúra, de a hírszerzés nem kívánta kihallgatni, mert az veszélybe sodorta volna a sloanei informátor adatgyűjtését.

25 = = Póka-Pivny Adalbert Béla 1882-ben született Egerben, 1935-ben látogatói vízummal érkezett Nagy-Britanniába feleségével, Póka-Pivny Ilonával (Helena Marx). Revisionista nézeteket vallott. A *Danubian Review* londoni tudósítója, a *Szent Jeanne d'Arc* című mű szerzője mélységesen megvetette a náci ideológiát. 1941-ben a britek fogva tartották a brixtoni börtönben.

26 = = TNA KV 3/163. Stomm Marcel távirata a The Society of British Aircraft Constructors titkárának, 1932. június 22.

27 = = Uo. Stomm Marcel távirata a Messrs. Handley Page Limited részére, 1933. április 29.

és Közép-Kelet Egyesület) által megrendezett találkozón.²⁸ 1934. április 16-án kinevezték Stomm Marcel utódjának, alsókománai Álgya-Pap Zoltán vkszt. vezérkari ezredes titkárhelyettesévé, majd 1937-től újlaki Utassy Lorándnak lett a magántitkára. 1932-től kezdődően megbecsült tagja volt a magyar követségnek. Azonban 1939 végén karrierje és élete jelentősen megváltozott.

1939 októberében a londoni Sohóban Cyril Thomas Wicks²⁹ üzletéből, a Webbs Radióból 8 darab rövidhullámú, vezeték nélküli antennát szállítottak ki Wiesernek a 18. Airlie Gardens alá.³⁰ Mivel nem értett a rádió adó-vevőkhöz, így hát adott a kérdés, vajon mire kellett Wiesernek ennyi antenna. 1940. február 1-én Hubert Gladwyn Miles Jebb,³¹ a Foreign Office diplomáciai szolgálat vezetőjének titkára kérvényezte, hogy adjanak át neki egy listát, amely tartalmazza valamennyi semleges európai ország londoni nagykövetségein, követségein és legációiban dolgozó személyek nevét és lakcímét, Oroszország kivételével. Nem szabad elfelejtenünk, hogy 1941. április 7-én a magyar–brit diplomáciai kapcsolatok szüneteltetése előtt vagyunk. Február elején a Foreign Office tisztában volt az összes európai ország diplomáciai testületének összetételével, beleértve Magyarországot is – feltehetően a balkáni konferencia hatására. Wieser 1940. február 3-án Magyarországra utazott. Február 10-én a brit polgári hírszerző szerv, a Secret Intelligence Service (Titkos Hírszerző Szolgálat) megtudta, hogy a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar felkérte Utassyt,³² hogy vásároljon 20 darab vezeték nélküli rövidhullámú rádió adó-vevő készüléket. A magyar katonai at-tasé végrehajtotta Werth utasítását, és megbízta a készülékek beszerzésével Wieser Jenőt, amelyeket Magyarországra tartó futárútjai során csempészett ki diplomata-táskába rejtve.

1940. február 18-án Sir Vernon George Waldegrave Kell vezérőrnagy levelet írt Archibald K. Wilsonnak (?–1962), a Chief Constable of Liverpool (Liverpooli Rendőr-főkapitányság³³) rendőrfőnökének, hogy úgy tudja, Claude Lyons,³⁴ a Halli-

28 == Uo. Stomm Marcel távirata a Near and Middle East Association titkárának, 1933. május 23.

29 == A Kensington Radiónak volt a tulajdonosa.

30 == A második világháború előtt és utána is a rádiókészülékek beszerzése regisztráció köteles volt.

31 == Hubert Miles Gladwyn Jebb (1900–1996): kiemelkedő brit diplomata és politikus, aki SOE (Különleges Hadműveletek Igazgatósága) egyik központi ügyvezető tisztje volt. 1945–46-ban öt hónapig az ENSZ megbízott főtáskára.

32 == HL HM VKF. Az 1. vkf. VKF 1. eln. 1940/1. oszt. 3226/Eln. HM. Eln. III. Csfség. – 1940. 3753. sz. 1/2. Külföldi beszerzést, kiszállást szabályozó rendelkezések helyesbítése, 1940. február 5.

33 == Az Egyesült Királyságban a Liverpooli Rendőr-főkapitányság használt először rádió adó-vevő készüléket 1932-től.

34 == Claude Lyons vegyész-mérnöként kezdte pályafutását, és amikor 1917 októberében leszerelt a Brit Királyi Hadseregtől, a londoni Philip and Lyon céghez csatlakozott. 1918 után úgy döntött, hogy saját üzletet nyit.

crafters Company³⁵ amerikai rádiógyárnak angliai forgalmazója rövidhullámú rádió adó-vevőkkel foglalkozik. 1940. május 4-én Elfie Kabley, a brit külügyminisztérium illetékes tisztviselője azt feltételezte, hogy Wieser baráti kapcsolatban áll Sima László londoni sajtóattaséval.³⁶ Sima László és Wieser bár a követségen dolgoztak, nem áptak baráti viszonyt egymással. Nem sokkal később az MI5 meghallgatta Simát, hogy információt gyűjtsön Wieser Jenőről és egy másik személyről, Láczy Gyuláról. Sima Wieserről azt állította, hogy erősen németbarát, és megemlítette, hogy többen is voltak németbarátok a követségen.³⁷ Ugyanakkor nem pontosította, hogy kik voltak ezek a személyek.

= = = Persona non grata

1940. május 18-án a Foreign Office levélben fordult gróf Csáky Istvánhoz, Magyarország külügyminiszteréhez, hogy Wieser már nem élvezzi a Churchill war ministry bizalmát, továbbá diplomáciai státuszát meg kell szüntetni.³⁸ A brit külügyminisztérium tisztában volt a ténnyel, hogy Wieser rendelkezett diplomáciai mentességgel. Ugyanezen a napon egy anonim levél érkezett Wieserrel kapcsolatban a MI5 Special Branch (Különleges Csoport) részlegéhez, ami a New Scotland Yard épületében volt a Victoria Streeten. A levél írója azt állította róla, hogy gyanúsan viselkedett, és mindent elutasított, ami brit, továbbá hogy Adolf Hitlert „Führerünk”-ként emlegette.³⁹ Május 25-én Sir Vernon Kell érdeklődött William James Hutchinsonnál, a Chief Constable of Brighton (Brightoni Rendőr-főkapitányság) rendőr-főnöknél, hogy mely személyek tartózkodnak Brightonban a 19. St. Luke's Terrace cím alatt, ugyanis az East Sussex Constabulary (Kelet-sussexi Rendőr-főkapitányság) rendelkezett egy információval, miszerint a bécsi születésű Anna Hauschild tudhat valamit Wieser személyéről. Ditchlingben volt néhány barátja a fentebb említett címen, akiket meglátogatott, és lehet, hogy ő maga is ott tartózkodott a megelőző hónapokban. Az MI5 nem talált semmilyen bizonyítékot Anna Hauschild ellen.⁴⁰ A brit hírszerzés és kémelhárítás nem rendelkezett közvetlen bizonyítékkal ellene ahhoz, hogy továbbra is fenntartsa a *persona non grata* minősítést Wieserre,⁴¹ aki 1940 nyarát Németországban töltötte.

35 == A Hallicrafters Companyt 1932-ben alapították az Egyesült Államokban.

36 == TNA KV 2/3400. Elfie Kabley levele Ryde Rupert Speirnek, 1940. május 7.

37 == Uo. Sima László MI5 meghallgatása, 1940. május 14.

38 == Uo. Vernon Kell levele Hubert Jebbnek, 1940. május 18.

39 == Fontos megjegyeznünk, hogy amikor Wieser Jenőt internálták, akkor az MI5 több fényképet is talált Hitlerről, Mussoliniról és Rudolf Hessről. Képeslapok is voltak a lakásán Berchtesgadenről.

40 == TNA KV 2/3400. Sir Vernon Kell levele William James Hutchinsonnak, 1940. május 25.

41 == Uo. William James Hutchinson levele Hubert Gladwyn Miles Jebbnek, 1940. május 25.

Június 4-én Robert Gilbert Vansittart,⁴² a brit külügyminiszter főtanácsadója, aki radikális német- és magyarellenes vonalat képviselt a külügyi hivatalban, megjegyezte, hogy Wieser és Utassy elvesztette a bizalmat Barczánál. Barcza szerint Utassy megpróbált érzékeny dokumentumokhoz hozzájutni, emiatt zárva tartotta szobájának ajtaját. Kapcsolatuk meglehetősen rideg volt, emlékiratában Barcza *nácizmussal* vádolta meg Utassyt.⁴³ De Barcza mellett Vansittart hölgy informátora is úgy vélte, hogy biztosan ki lehet jelteni, Wieser nem közölt kényes természetű információkat a berlini Collegium Hungaricumban, amikor ott járt, ellenben Barcza véleményét osztotta Vansittart, szerinte Utassy több mint valószínű, hogy szivárogtathatott. Utassyt alkalmatlannak tartotta katonai attasénak. Megjegyzendő, hogy mivel Vansittart nem fedte fel az informátorának kilétét, nem tudhatjuk azt sem, hogy magyar vagy esetleg brit állampolgár volt-e a hölgy.⁴⁴

1940. június 6-án a Home Office (Egyesült Királyság Vízum és Bevándorlási Hivatala) kiadta a fogva tartási végzést Wieser ellen. Az Aliens Order 1920. 12. (5A) (Idegenrendészeti rendelet 12 cikkelyének (5A) bekezdése) alapján a belügyminiszter (Secretary of State) nemzetbiztonsági vagy közérdekből megtagadhatta a belépést vagy a tartózkodás engedélyezését, illetve külön korlátozásokat rendelhetett el az érintett külföldiekkel szemben. Majd négy nap múlva, június 10-én őrizetbe vették. A házkutatás során találtak nála egy (4x6 cm-es) összecukható fényképezőgépet barna bőrtokban, egy disznóbőr bőrdöböt E. W. monogrammal, egy berakásos fadobozt Portofino felirattal, valamint Donner Kornél⁴⁵ útlevelét. Az okmányokon (anyakönyvi kivonata, útlevél) kívül találtak egyetemi rajzokat, különféle turisztikai térképeket, iskolai bizonyítványai (érettségi, egyetemi), bankszámlakönyv és több magánlevél közt a British Air Ministry (Brit Légügyi Minisztérium) heti jelentéseit, amelyek nem voltak publikusak. Wieser útlevelét december 16-án Bolgár József követségi igazgató vette át. Június 22-én Robin (Tin-Eye) William George Stephens,⁴⁶ az MI5 B Branch alezredese, aki a Latchmere House-nak (MI5 Camp 020)⁴⁷ volt a parancsnoka, táviratot küldött Norman Coates⁴⁸ őrnagynak a Direc-

42 == Robert Gilbert Vansittart (1881–1957): 1930 és 1938 között a brit külügyminiszter állandó helyettese, főtanácsadója 1938–1941-ben.

43 == Barcza, 1994: 498.

44 == TNA KV 2/3401. Robert Vansittart levele Oswald Allen Harkernek, 1940. június 4.

45 == Donner Lajos leányiskola-igazgató és Kovács Irma flúgyermeke, Donner Gyula 1920. december 9-én született Marosvásárhelyen, és a Greenwhite Tengerészeti Főiskolán tanult. Donnernek két testvére volt, Tibor és Klára. Wieser tizenhárom éves kora óta vigyázott rá.

46 == Robin George William Stephens (1900–?) MI5 (B Osztály) hírszerző főtiszt, a Latchmere House (MI5 Camp 020) tábor parancsnoka 1940. június 23-tól.

47 == A Latchmere House az Egyesült Királyság egyik legismertebb második világháborús belső elhárítási központja volt, amelyet az MI5 használt. A hivatalos fedőneve Camp 020 (Tábor 020) volt.

48 == Norman Coates (1890–1966): 1940. május 25-től csatlakozott a Háborús Hadviselés Igazgatóságához, ahol később igazgatóhelyettes lett.

torate of Prisoners of Warba (Hadifogoly Igazgatóság), hogy az utolsó információ, amit tudnak róla, hogy a huytoni táborban van.⁴⁹ Huyton után a Man-szigeten létrehozott Sefton és Hutchinson internálótáborába szállították át. Wieser őrizetbe vétele után a magántitkári pozíciót Károlyi Mihály töltötte be, aki nem tévesztendő össze gróf Károlyi Mihály egykori magyar miniszterelnökkel.

1940. július 1-én Csáky levelet írt a Foreign Office-ba, amelyben Wieser őrizetbe vételének körülményeiről és okairól érdeklődött. Barcza július végén megbízta Bolgár Józsefet, hogy tegyen látogatást Wiesernél. Július 22-én a Háborús Hadviselés Igazgatósága megadta az engedélyt. Bolgár hétfő délután fél három és fél öt között látogatást tett az Oratory Schoolsban.⁵⁰ Másnap Vernon Kell utódja, Oswald (Jasper) Allan Harker⁵¹ dandártábornok titkos táviratot küldött a Foreign Office-ba Vansittart részére, amelyben Harcourt Johnstone-nak, a The Secretary for Overseas Trade (Tengerentúli Kereskedelmi Minisztérium) vezetőjének beszámolt a névtelen levélről, amelyet Barcza Györgynek címeztek, melyben az állt, hogy Wiesert hamarosan szabadon engedik, és szabadulása után megpróbál majd a magyar követségre bejutni. Ezután Harker hozzátette, hogy feltételezhetően ez csupán egy pletyka, ami egy külföldi internálttól származik. Július 24-én megkezdték Wieser kihallgatását az oxfordshire-i Oratory Schoolsban.⁵² Itt részletes beszámolóval szolgált, ahol a Nagy-Britanniába való beutazásának körülményei és a magyar követségnek tett szolgálatainak felsorolása mellett beismerte, hogy Utassy Loránd utasítására küldött és vitt információkat Berlinbe. Megjegyzendő, hogy a kihallgatási jegyzőkönyvben nem szerepel, milyen jellegű információkat jutatott el közvetve és közvetlenül Berlinbe. Így Barcza azon feltételezését, hogy nem adott át kényes természetű információkat, Wieser beismerő vallomása megdönti. A fentiek alapján nem indokolt általános következtetést levonni arra nézve, hogy mindketten a nemzeti-szocialista eszmékkel rokonszenveztek volna. Németországi útjáról Barczának sem volt tudomása. 1940. július 29-én Sir Alexander Montagu George Cadogan, a Foreign Office helyettes államtitkára szigorúan bizalmas magánlevelet írt Barcza Györgynek, melyben arra a következtetésre jutott a rádió adó-vevő készülékek kapcsán, hogy a követség továbbra is nyugodtan használhatja.⁵³ Augusztus 8-án Wieser az Oratory Schoolban öngyilkosságot kísérelt meg. Az MI5 ezután már egyáltalán nem akart hallani az elengedése felől. A kihallgatóközpontban csak néhány követségi

49 == TNA KV2/3401. Robin William George Stephens levele Norman Coateshoz, 1940. június 22.

50 == A londoni Oratory School, bár nem számított elsődleges internálótábornak, a második világháború idején különösen az úgynevezett „ellenséges állampolgároknak” minősített személyek kihallgatására szolgáló helyszíneként működött.

51 == Oswald Allen Harker (1886–1968): Vernon Kell 1940. júniusi elbocsátása és Sir David Petrie 1941. áprilisi kinevezése után a Military Secret Service (MI5) főigazgatója lett.

52 == TNA KV 2/3400. Wieser Jenő kihallgatási jegyzőkönyv, 1940. július 24.

53 == TNA KV 2/3401. Alexander Cadogan magánlevele Barcza Györgynek, 1940. július 19.

képviselő látogathatta meg, például Zsilinszky Antal⁵⁴ I. osztályú követségi miniszteri segédtitkár és Bolgár. Az öngyilkossági kísérlet híre eljutott Vansittarthoz is.

1940. szeptember 13-án Guy Liddell kérte a Military Intelligence Section 8 (MI 8) Radio Security Service (Rádióbiztonsági Szolgálat) illetékes tisztjeitől, akik a jelhírszerzésért és a kommunikációs lehallgatásért feleltek, hogy fogjanak el magyar rádióadásokat; amennyiben pedig ez nem sikerül, akkor javasolni fogja Utassy eltávolítását, aki Bárdossy számára titkosított üzeneteket továbbít, továbbá köztudottan németbarát.⁵⁵ Vansittarttal és Barczával ellentétben Pritz Pál valószínűtlennek tartja, hogy Utassy nácibarát lett volna.⁵⁶ Barcza októberben elhatározta, hogy kiköltözteti a követséget a berkeshire-i Sunningdale-be.⁵⁷ A britek azt feltételezték, hogy Utassy mellett a sunningdale-i Lowoodban Ocskolicsányi Ferenc⁵⁸ és Héthelyi László⁵⁹ is használta a rádiókészülékeket. Ocskolicsányi Ferenc fizikus és Héthelyi László együttműködése Utassyval meglehetősen homályos a brit hírszerzés által írott jelentésekben. Az erről szóló információk legfőképpen a BBC magyar adásainak tartalmára és annak politikai propagandájára vonatkoznak. Végül a Rádióbiztonsági Szolgálat egyetlen rádióadást sem fogott el. Bárdossy titkára, dr. Nagy Lajos Bárdossy kérésére megpróbálta Adam de Hegedust⁶⁰, a *Szózat* és az *Újmagyar-ság* újságíróját bejuttatni a BBC-hez, aki személyes szállal kötődött Milotay Istvánhoz. Bár a britek úgy vélték, Hegedus befolyásolni tudta Héthelyi Lászlót, a kettejük kapcsolatára az amúgy is töredékes dossziében nem találtam semmilyen bizonyítékot.

1940. szeptember 23-ai jelentésében W. T. Caulfield szóba hozta az MI5 kihallgatótisztjétől, William Edward Hinchley-Cooke-tól⁶¹ eredő információkat, misze-

54 = = Zsilinszky Antal 1905. január 3-án született. 1883-ban édesanyja, Rheök Ilona férjhez ment dr. Zsilinszky Mihály szarvasi tanárhoz, történészhez. 1936. július 5-én mint miniszteri címmel felruházott fogalmazót a londoni magyar követséghez rendelték ki. Zsilinszky Antal egészen addig a londoni magyar követség titkára volt, amíg Nagy-Britannia 1941. április 6-án meg nem szakította Magyarországgal a diplomáciai kapcsolatot. A brit kormány döntése értelmében a magyar diplomáciai misszió befejezte tevékenységét Londonban, Zsilinszky azonban maradt. A polgári emigránsokat tömörítő Szabad Magyarok Egyesületét irányította. 1943-ban öngyilkos lett.

55 = = Liddell, 2005: 96.

56 = = Pritz, 2011: 195.

57 = = Barcza, 1994: 472.

58 = = Ocskolicsányi Ferenc (1897–1954): magyar fizikus, a távolbalátás kutatásának jelentős úttörője.

59 = = Héthelyi László (1909–?): a *Magyar Nemzet* elődjének tekinthető *Nemzet* alapítója és az *Esti Kurír* újságírója, aki a British Broadcasting Company (BBC) magyar osztályának volt a vezetője 1940–1941-ig.

60 = = Adam Martin de Hegedus (1906–1958): magyar író, aki később Rodney Garland álneven írt regényeket.

61 = = Edward Hinchley Cooke (1894–1955): 1939-től 1945-ig az MI5 kihallgatótisztje és jogi tanácsadó SLB-1 részlegen.

rint Wieser tudomására jutott a Barczának címzett névtelen levél esete, amelyben az áll, hogy hamarosan elengedik, és hogy Utassy szerint a levélíró német származású, és a valódi neve Wegener.⁶² Wieser mentális állapota normális volt. Három nappal később Caulfield táviratot küldött Oscar Allen Harker dandártábornoknak arról, hogy a magyar követség megkísérelte eltávolítani Wiesert a magántitkári pozíciójából, de azt nem tudhatták, hogy eltávolítása azért volt nehezen kivitelezhető – és ezt Henry Blake Tyler táviratából tudhatjuk, amit a War Office-ba (Háborús Kabinet) küldött –, mert Stomm Marcel m. kir. 14. gyalogdandár altábornagy meghíúsította azt.⁶³ Stomm és Wieser között meglehetősen jó viszony alakulhatott ki. Több mint valószínű, hogy Stomm meg volt elégedve a szolgálataival és kedvelhette őt. 1940. október 30-án megjelent a Committee Detained Friendly Aliens (Baráti Országokból Származó Külföldiek Bizottsága) előtt, amelyet Francis Lindley (1872–1950)⁶⁴ elnök vezetett.

A Lindley-bizottság jegyzőkönyvében szerepelt Láczy Gyula neve is, akit kémkedés gyanúja miatt az Aliens Order 1920 12. (5A) alapján őrizetbe vettek és fogva tartottak. 1941. január 3-án Richard Brooman-White⁶⁵ és Duncan kihallgatta Láczy Gyulát a pentonville-i fegyházban. Láczy Gyula 1891. április 4-én született Kolozsváron, később a *Gazette de Lausanne* és a *Magyar Nemzet* légügyi katonai tudósítója lett. Csalódottságának hangot adva elmondta, hogy a londoni magyar követségen eltöltött évei során igyekezett Magyarországot szolgálni, így jogában állt követelni az illetékes magyar és brit hatóságoknál ügyének felülvizsgálatát. Láczy katonai ismeretekre vonatkozó legfőbb állításai azon alapultak, hogy az 1935–1936-os abesszíniai háborúban tevékenyen részt vett, ebből kifolyólag rálátással bírt a katonai ügyekre. A brit elhárítás feltételezése szerint tekintélyes pénzügyi forrásokkal rendelkezett, azonban ez nem fedte a valóságot.

1938-ban Andorka Rudolf madridi rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter kérte Láczy Gyulát, hogy szervezzen meg egy találkozót James Malcolm Leslie Rentonnal (1898–1972), a brit Királyi Hadsereg vezérőrnagyával. Láczy kijelentette, Európa egyetlen reményét és jövőjét a jobboldali mozgalmakban látja, igaz ő megrögzött királypárti (szabad királyválasztó vagy legitimista), amit mi sem bizonyít jobban, mint hogy Habsburg Róbert főherceg összekötőjeként is működött. A második világháború kitörésekor Láczy Svájcban tartózkodott, szeretett volna a Home Office-től beutazási vízumot kapni, ezért Wiesert kérte fel, hogy érdekében

62 == Walter Wegener a Siemens Schukertsnek volt az alkalmazottja, később letartóztatták, majd a brixtoni börtön után az MI5 Camp 020-as internálótáborába került.

63 == Uo. Henry Blake Tyler rejtjel távirata a War Office-ba, 1940. szeptember 20.

64 == Francis Oswald Lindley (1872–1950): konzervatív politikus és diplomata. Több országba is akkreditálta Nagy-Britannia, mint nagykövetet: Bécs (1920–1921), Athén (1920–1921), Lisszabon (1929–1931), Tokió (1931–1934).

65 == Richard Brooman-White (1912–1964): 1941-ben a MI5 (B1g) ügynöke, később a Spanyol Osztály igazgatója.

forduljon a British Councilhez. Lánczy elmondta, hogy feleségével, Lánczy Gyulánéval kötött⁶⁶ házassága tönkrement, és súlyos koszorúérgörcsben szenved, a fejében megfordult az öngyilkosság gondolatai is. Brooman ezután arról kezdte el Lánczyt kérdezni, hogy milyen nexusban áll Utassyval. Lánczy nem tagadta, hogy jól ismerte. Kijelentette, a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar kimondottan németbarát, majd Brooman rákérdezett, hogy dolgozott-e valaha Utassynak. Lánczy megerősítette, hogy átadott kényes természetű információkat; valamint megjegyezte, hogy Wieser befolyásolni tudta Utassyt. Lánczy a kihallgatása végén elmondta, hogy csak a becületét védte, és ha most szabadon engednék, azonnal végezne magával. Nem volt miért élnie. Lánczynak Magyarországon élt két nővére, akik özvegyek voltak, valamint volt egy fivére is, aki elmeógyógyintézetben volt.⁶⁷ Lánczyt a prescoti Whiston kórházban ápolták. Lánczyt valóban Utassy szervezte be. Személyi dossziéja meglehetősen töredékes, legfőképpen a pentonville-i fegyházban eltöltött idejének történetét ismerhetjük meg.

1941. február 8-án Arisztid Hubrichet⁶⁸ és fiát, Arisztid Gedion Hubrichet kihallgatta az MI5 a New Scotland Yard épületében. A kihallgatás során kiderült, hogy baráti kapcsolatot tartottak fenn Wieserrel, Weberrel és Utassyval.⁶⁹ Hubrich narratívája szerint Weber írt egyszer egy levelet, amelyet „Heil” felkiáltással zárt; azt is hozzátette, hogy Weber rendkívül németbarát. Hubrich és Wieser között egyértelműen volt kapcsolat, az egyik bizonyíték egy budapesti szabónál keletkezett számlán lévő aláírás volt Wieser kézjegyével. Amennyiben igaznak bizonyul Hubrich állítása, miszerint Weber németbarát volt, még az is meglehet, hogy Wieser is szimpatizálhatott a németekkel. Arisztid Gedion Hubrichet a 18B védelmi rendelet⁷⁰ értelmében a man-szigeti táborba internálták. Az egyik legjelentősebb kapcsolat Wiesert Weber Tiborhoz köti. Weber 1895. október 21-én Budapesten született, és szintén 1928-ban érkezett az Egyesült Királyságba. A *Pester Lloyd* budapesti német lap tudósítója 1931-ben adta be tartózkodási kérelmét. 1932-ben a Magyar Nemzeti Bank londoni levelező tagjaként előadásokat tartott Budapest és Magyarország vidékeinek szépségeiről Londonban. 1938-tól a Magyar Külügyi Társaság londoni levelező tagjaként a Népszövetség felkérésére lobbitevékenységet folytatott Magyarország érdekében. 1940-től a budapesti Angol-Magyar Bank Rt. alkalmazásában

66 == Lánczy Gyuláné Budapesten a IX. kerületében lakott a Ráday utca. 24/6. alatt.

67 == TNA KV 2/3401. Lánczy Gyula kihallgatása a pentonville-i fegyházban, 1941. január 3.

68 == TNA KV 382/249. Arisztid Hubrich dossziéját 2067-ig zárta a Foreign Office, kizárólag külügyminisztériumi engedéllyel lehet megtekinteni. 1941-ben a 60. Westbourne Terrace alatt élt Londonban.

69 == TNA KV 2/3401. Arisztid Hubrich gyanúsított ki hallgatási jegyzőkönyv, 1941. február 8., 12.

70 == A Defence Regulation 18B. Ez a védelmi szabályzat tette lehetővé a gyanús személyek internálását, azaz a Habeas Corpus Act felfüggesztését.

állt, majd 1946-ban az igazgatója is lett.⁷¹ 1947-ben úgy döntött, hogy végleg elhagyja Magyarországot, hogy az Egyesült Államokban kezdjen új életet. 1950-től a Szabad Európa Rádió mellett az Amerika Hangjának (Voice of America) is dolgozott. Az 1960-es évektől Weber írásai az Egyesült Államokba emigrált magyarok által szerkesztett lapokban (*Amerikai Magyar Népszava, Függetlenség, Szabad sajtó, Magyar Hírnök*) jelentek meg, egészen haláláig. Weber Tibor 1977-ben, a New York-i Bellevue kórházban hunyt el, 82 évesen.

Weber 1940 és 1943 közötti londoni társasági életének volt egy „különös” szereplője. Vera von Schalburg⁷² Rigában született, édesapját, a cári haditengerészet ellentengernagyát az 1917-es orosz forradalom idején meggyilkolták. Vera 1940. szeptember 30-án Karl Theodore Drüke (François Deeker) és Werner Heinrich Wälti (Robert Petter) társaságában egy Heinkell 115-ös hidroplánnal Stravangerből indulva a skót Banffshire partjainál landolt, de nem sokkal érkezésük után a britek letartóztatták őket. Drüke Birminghamen keresztül eljutott Londonig, ahol azonban őt is letartóztatták. 1941. augusztus 6-án Drükét és Wältit a wandsworthi börtönben felakasztották, az ítélet végrehajtója Thomas Pierrepont volt. Nikolaus Adolph Fritz Ritter a naplójába feljegyezte, hogy Berlin cserét ajánlott fel, de a brit titkosszolgálatokat ez nem érdekelte. Vera von Schalburg ellen soha nem indult eljárás. Mindhármukat Nikolaus Adolph Fritz Ritter Abwehr-alezredes szervezte be. Vera kihallgatása során megerősítette, hogy Ritter⁷³ (fedőneve: Dr. Rantzau) szervezte be Anna Sonia de Rais-Bouillon hercegnét, majd bízta meg egy szalon létrehozásával Londonban. Érdeemes megjegyezni, hogy ekkoriban történtek kísérletek egy hasonló szalon létrehozására Washingtonban is.⁷⁴ A kihallgatótisztjei megmutattak neki egy fényképet Weberről, akit felismert. Vera von Schalburg úgy tudta, hogy a magyar követség katonai attaséja volt.⁷⁵ Ebből számunkra az vonható le következtetésül, hogy elég nagy a valószínűsége annak, hogy nem tudta vagy nem emlékezett pontosan, ki volt a magyar katonai attasé vagy annak magántitkára – vagy nem kívánta megosztani kihallgatótisztjével. Egy 1944. február 2-án kelt MI5 jelentés⁷⁶ ismét megemlíti Weber nevét, ebben arra kéri Helenus (Buster) Milmót,⁷⁷ hogy újra hallgassa ki Vera von Schalburgot Weberrel kapcsolatban, mert lehetséges,

71 == Pusztainé, 2006.

72 == Tremain, 2019.

73 == Nikolaus Adolph Fritz Ritter (1889–1974): Abwehr-alezredes a német katonai légi hírszerzés vezetője. 1972-ben megírta a memoárját *Deckname Dr. Rantzau; die Aufzeichnungen des Nikolaus Ritter, Offizier im Geheimen Nachrichtendienst* címmel, amit 2019-ben Katherine R. Wallace szerkesztett és fordított le angol nyelvre.

74 == Liddel, 2015: 99.

75 == TNA KV 2/15. SIS levele Helenus Milmónak, 1943. július 5.

76 == Uo. Vernon Kell levele Helenus Milmónak, 1944. február 3.

77 == Helenus Patrick Joseph Milmo (1908–1988): 1941-ben az MI5 B1 (b) részlegét vezette, később királynöi jogtanácsos lett.

hogy az Abwehr beszervezte – megjegyzendő, Ritter naplójában nem szerepel Weber neve semmilyen formában, mint Abwehr-ügynök.

1941. február 11-én Lengyel Aladárt is sikerült kihallgatni a pentonville-i börtönben az MI5-nak, ahol megmutattak neki egy borítékot Wieser nevével, és megkérdezték tőle, ki írta. Lengyel azt válaszolta: „Az a hölgy,⁷⁸ aki a miniszter magántitkára volt.” Jogosan merülhet fel a kérdés: miért adta ki Wieser címét Lengyel? Ugyanis több alkalommal is meglátogatta 1938-ban. Megerősítette, amit már többen is elmondtak, hogy Wieser nácibarát.⁷⁹ Megjegyzendő, hogy a személyi dossziében csak egy helyen szerepel Lengyel neve. Mindenesetre Lengyel kihallgatási jegyzőkönyvét fenntartásokkal kell kezelnünk.

Wieser 1941. május 6-án levelet írt William Godfrey címzetes püspök (később Canterbury érsek), Apostoli szentszéki küldött részére, mint a tábor kinevezett katolikus vezetőjének, akitől tájékoztatást kért, hogy a Szentszék XII. Piusz pápa nevében mekkora pénzüsszeget küldött 1941 januárjában a lingfieldi külföldi állampolgároknak létrehozott internálótáborba, és hogy kinek és milyen célra szánták az összeget. 1942. május 22-én levelet írt édesanyjának a man-szigeti táborból, amelyet egy vöröskeresztes üdvözlőlapra írt, amely Genfen keresztül tudott csak eljutni a címzetthez. A levélben felköszöntötte édesanyját a születésnapján, de nem írt sem a fogva tartási körülményeiről, sem az egészségügyi állapotáról. 1941. szeptember 10-én Wiesert katonai kíséret mellett a londoni Svéd Királyi Követség (Special Divison) osztályára vitték, ahol át szeretne volna venni a személyes tárgyait a lebombázott házából. Bolgár József azt mondta neki, hogy minden az irodájában van a követségen, és megtiltotta a belépését. Wieser megpróbált magyar nyelven beszélni Bolgárral, azonban Bolgár angol nyelven válaszolt neki – egy kísérő őrmester mindvégig vele volt. November 16-án Wieser levelet írt báró Miles Wilhelm Fredrik Wachenfeltnek,⁸⁰ aki a londoni Svéd Királyi Követség vezetője volt. A levélben mellékelte a Londonból Budapestre szóló diplomáciai útjaira vonatkozó költségszámláit és annak angol fordítását. Megkérte Wachenfeltet, hogy juttassa el a magyar külügyminisztériumba. Amikor Wachenfelt 1941. augusztus 12-én meglátogatta Wiesert a man-szigeti internálótáborban, Wieser megbízta őt, hogy nyújtson be egy kérelmet a magyar kormányhoz az ügy kivizsgálására. Wieser a levele végén rákérdezett Wachenfeltnél, hogy mi volt az oka annak, hogy őrizetbe vették, mivel 1940 júliusa óta nem kapott fizetést. Wieser jelentős pénzüsszeget kért Wachenfelttől.

78 = = Nagy valószínűséggel a hölgy nem más volt, mint Fayer Kata irodai segédnőt, aki a követséghez 1938. április 1-én lett kinevezve, és a 99. Eaton Place-ben lakott.

79 = = TNA KV 2/3401. Lengyel Aladár meghallgatása a pentonville-i fegyházban, 1941. május 26.

80 = = Miles Wilhelm Fredrick Wachenfelt (1887–1986): 1927-ben a londoni Svéd Királyi Követségen svéd mezőgazdasági attasé volt, majd később, az 1940-es években a Védelmi Hatóságok Minisztériumának misszióvezetője lett. 1947-ben a brit Royal Agricultural Society a tiszteletbeli tagjává választotta.

Először 24, majd 300 angol fontot, amely fedezte volna az ügyvédi szolgáltatás díját.⁸¹ A Home Office és a Foreign Office kész volt elengedni Wiesert egy Magyarországon fogvatartott brit Special Operation Executive (SOE) ügynökért cserébe, akit kémkedés vádja miatt ítélték el. 1943. június 24-én a Home Office küldött egy titkos táviratot Caulfield részére, hogy Wieser hazatelepítését titokban kell tartani, és hogy csakis személyes papírjait és útlevelét viheti magával.⁸² A fogva tartott ügynök Mary-Allison Walters⁸³ volt, aki a Conti utcai fegyházban töltötte büntetését. Végül 1943. augusztus 13-án Isztambulban SOE-ügynökök és a török hatóságok együttműködésével kicserélték Wieser Jenővel. Wieser 1943 utáni életéről csak annyit lehet tudni, hogy 1979. november 10-én, 74 éves korában hunyt el, és a Farkasréti temetőben nyugszik.

= = Utassy engedélyének kérdése

George Michael Warr, a Foreign Office Központi Osztályának diplomatája úgy gondolta, hogy Utassy Loránd ellen több bizonyítékot kell gyűjteni, ezért indítványozta az információgyűjtés további folytatását, ami már amúgy is folyt a magyar katonai attasé személyét illetően. 1941. március 4-én Caulfield táviratot küldött a Foreign Office-ba Henry Hopkinsonnak,⁸⁴ hogy Utassy Lorándról azt a pletykát hallotta, miszerint március végén vissza szeretne térni az Egyesült Királyságba. Utassy a Bárdossy-kormány szemében is gyanút ébresztett. Szerinte a Magyar Királyi Követségen vannak olyan személyek, akik Berlinnek jelentenek (jelentettek?), és hogy a berlini magyar követség tudomására jutott, hogy a németek olyasmiről tudnak, amit csak a londoni magyar követségről származhat, mielőtt a Magyar Külügyminisztérium (KÜM) tudomást szerzett volna róla. Utassyra vonatkozóan Caulfield kijelentette, hogy a brit külügyminiszter alaptalannak tartja az M5/SIS gyanúját. 1940 szeptemberében Utassyt még elég vehemensen támadták, ez 1941 márciusára csillapodni látszott, azonban a Foreign Office továbbra is rossz szemmel nézte Utassyt.⁸⁵

Másnap John Addis⁸⁶ 1941. március 7-ei kelt táviratában egy tervezetről számolt be Hopkinsonnak, miszerint a Kommunikációs Osztálynak feltétlen meg kell

81 == TNA KV 2/3402. Wieser Jenő levele Miles Wilhelm Fredrik Wachenfeltnek, 1941. november 16.

82 == Uo. Home Office levele W.T. Caulfieldnek, 1943. június 24.

83 == Mary-Allison Walterst Basil Risbridger Davidson 1939-ben a Speciális Műveletek Parancsnoksága (SOE) részéről beszervezte. Fedőneve Fruit volt. Végső nyughelye a londoni Chiswick Old Cemeteryben található. Sírfelirata: „*Courage never to submit or yield*”.

84 == TNA FO 371/26625. W. T. Caulfield távirata Henry Hopkinsonnak, 1941. március 4. Henry Hopkinson (1902–1996) 1940–41 között a Foreign Office állandó helyettes államtitkára posztot töltötte be.

85 == Uo. W. T. Caulfield távirata Henry Hopkinsonnak, 1941. március 6.

86 == John Mansfield Addis (1914–1983): brit diplomata és műgyűjtő. A British Museum egykori vagyongazdálkodója volt.

tenni a szükséges lépéseket a Légügyi Minisztériumnál (British Air Ministry). 1941. március 8-án titkos táviratot küldött Caulfieldnek, amelyben azt írja, hogy csak addig tudják megakadályozni Utassy visszatérését, amíg katonai attasé, vagy ha nemkívánatos személyé válik. A Foreign Office-nak nem volt döntő bizonyítéka ellene. Amit a külügyminisztérium tehetett volna, hogy megvonja tőle a kiemelt prioritást (*high priority passage*). Március 14-én Lindley, O. R. Havers és F. Stillwell újra meghallgatták Wiesert, és megállapították, hogy a feladata az volt, hogy tájékoztassa a Magyar Királyi Honvéd Vezérkart, aki a megbízást adta, hogy jelentsen a Royal Air Force (RAF) Királyi Légierő teljesítményéről. A bizottság mindent figyelembe véve úgy döntött, hogy továbbra is őrizet alatt kell tartani.⁸⁷ Március 17-én Caulfield ismét titkos táviratot küldött Hopkinsonnak. A távirat rendkívüli jelentőséggel bír. Caulfield úgy gondolta, elérkezett az idő, hogy a Foreign Office jelentős intézkedéseket hajtson végre Utassyval szemben, aki szabadságát töltötte ekkor Magyarországon. Javaslatában az állt, hogy a brit külügyminisztérium felhívhatná Bárdossy László figyelmét az MI5 Utassyval kapcsolatos gyanújára. Utassy helyére egy britbarát diplomatát kell állítani, aki biztosítaná a két ország közötti jó diplomáciai kapcsolat fennmaradását. Ugyanezen a napon délután fél három és fél öt között Zsilinszky Antal I. osztályú követségi miniszteri segédtitkár meglátogatta Wiesert. Utassy Loránd és Zsilinszky kapcsolatáról néhány szót érdemes ejtenünk. Utassy – MI5 forrás szerint – többször is jelentett Zsilinszkyról a magyar honvéd vezérkarnak, hogy nem képviseli a magyar érdekeket, és a Német Birodalom ellen tevékenykedik.⁸⁸ 1941. október 8-án Keresztes-Fischer Lajos magyar belügyminiszter előterjesztése alapján az 1939: XIII. törvénycikk 8. §-a /1/ bekezdésének 5. pontja alapján Zsilinszky Antalt megfosztotta a magyar állampolgárságtól, azzal az indokkal, hogy német nemzetszocialista hatalmi törekvésekkel szemben felemelte a hangját. Hatálytalanítását 1946. április 28-án Rajk László belügyminiszter terjesztette elő,⁸⁹ amelyet a *Magyar Közlöny*ben közzé is tettek.

1941. március 18-án Harry Jones táviratot küldött a Downing Streetről Herbertsonnak, amelyben közölte, hogy Utassy státusza ellenére nem tekinthető kiemelt fontosságú személynek (*high priority passage*). 1941. március 21-én a Foreign Office-ből egy titkos számjeltáviratot küldtek Budapestre a brit nagykövet, Sir Owen St Clair O'Malley számára, hogy haladéktalanul lépjen kapcsolatba a magyar külügyminisztériummal Utassy ügyének tisztázása érdekében.⁹⁰ Ez a lépés gyakorlatilag a csendes kiutasítás kezdeményezését jelentette. Így nem zárható ki, de erre semmilyen információ és forrás nincsen, hogy Utassy a brit elhárítás–hírszerzés

87 = = TNA KV 2/3401. Home Advisory Committee szigorúan titkos jegyzőkönyv, 1941. március 18.

88 = = TNA KV 3/164. MI5 Source of Sloane jelentés, 1941. április 24.

89 = = MNL OL K-27.M.E. 7. 210/1941. számú határozat, 1941. október 8.

90 = = Barcza, 1994: 145.

számára is adott át kényes természetű információkat. Barcza reménykedett abban, hogy Utassy nem fog visszatérni Londonba. Március 25-én O'Malley értesítette a Foreign Office-t, hogy Utassy és felesége elhagyta Budapestet. Bárdossy elmondta O'Malleynek, hogy amikor Utassy audiencián volt nála, nem adott hangot semmiféle britellenességnek. Ezután Bárdossy egyeztetett a Honvéd Vezérkar főnökével, Werth Henrikkel Utassy ügyében, mivel a brit külügyminisztérium kérvényezte O'Malley közvetítésével, hogy Bárdossynak mindenféleképpen a vezérkar tudtára kell adnia, hogy Utassy „persona non grata” lehet a brit kabinet szemében.

1941. április 2-án Adolf Hitler nevében Otto Erdmannsdorff, a Német Birodalom budapesti követe felszólította Horthy Miklóst, hogy a Jugoszlávia ellen vonuló német haderőnek engedje meg Magyarország területén való teljes átvonulást, és emellett kérte, hogy a Magyar Királyi Honvédség csapatai csatlakozzanak a „Frühlingssturm” hadművelethez. Teleki a leghatározottabban tiltakozott a kérés ellen, utalva arra, hogy Magyarország ezzel a lépéssel nemcsak feladná addigi passzív külpolitikáját, de végleg átlépné a Rubicont, ami az országot pusztulásba vinné.⁹¹ Ugyanezen a napon Nagy-Britannia a diplomáciai viszony megszakítását helyezte kilátásba, ha Magyarország átengedi területén a Német Szárazföldi Erő (OKH) csapatait, illetve hadiállapot beállítását, ha ténylegesen cselekvőként bekapcsolódik a Jugoszlávia elleni hadműveletbe. Barcza kérvényezte a brit külügyminisztériumnál, hogy adjanak lehetőséget neki és a követség munkatársainak⁹² távozásra. Április 7-én Cadogan magához kérte Barczát, és megkérte, hogy Utassy költözzön vidékről egy londoni szállóba, mert ő a követség egyetlen tagja, akit megfigyelés alatt kívánnak tartani – később kiderült, hogy nem ő volt az egyetlen.⁹³

A sunningdale-i követségi rezidencia összes archívumát begyűjtötték és átadták a Svéd Királyi Követség számára. Április 17-én Vansittart levelet írt a külügyminiszternek, ahol kikelt a magyarok ellen: „Remélem, Ön majd kitakaríthatja országunkból ezeket az embereket. Gyanús csürhe. [...] Kérem, ne engedje, hogy bármelyikük is magyar követséget állíthasson fel Dublinban! Abból is csupán egy

91 == Uo. 492.

92 == Az első csoport (Barcza György, Utassy Loránd és felesége, valamint Wieser Jenő helyére kerülő Jankovich István) a bristoli repülőtérről indult Lisszabonba. A második csoport hajóval indult az Amerikai Egyesült Államokba. Tagjai: Sima László (239/10038/Kum), Gruben Jenő (210/5624/Kum) irodatiszt, Gruber Jenőné (211/5625/Kum), Gruber Mária Ilonka, Fayer Kata (84/115231/Kum) irodatiszt, dr. Mikó Imre (195/7870/Kum) irodasegédtszt, Mares Bianka (170/7423/Kum) irodasegédtszt, Baxa Eleonóra (470/21274/Kum) díjnok, Kovács Imre díjnok (309/13736), Wolff Károly (1/187 – 1941/195296) miniszteri tanácsos, irodavezető, Károlyi Anna Margit (21 hónapos kisgyermek), Major Ferenc komornyik (352084/154/171), Rozgonyi Mihály, a Magyar Távirati Iroda (MTI) munkatársa (1/195/022700/2550), Lakatos Gyula szakács (297/KA – 1937 – 38/048/648), Lakatos Rózsa szobalány (10/KA/1937 – 38/048/448) voltak. TNA KV 3/163. W.T. Caulfield távirata Felix Cowgillnek, 1941. június 27.

93 == Uo. 498.

harmadik kémtanya lenne.”⁹⁴ Másnap Caulfield táviratot küldött Roger Makinsnak, a brit külügyminisztérium helyettes államtitkárának, hogy előző nap megtalálták a 35. Eaton Place alatt lévő rövidhullámú rádió adó-vevő készülékeket. Vansittart vérmes magyarellenesége jelentősen hozzájárult a magyar követség távozásához. Vizsgálatunk hosszú folyamatát ezen a ponton megszakítjuk, hogy röviden felhívjuk az Olvasó figyelmét a magyar követség távozásának körülményeire. Összeségében elmondhatjuk, hogy a magyar követségről származó iratok, amelyeket a svéd követség átvizsgált, valószínű, hogy tartalmazhatott olyan információkat, amelyek sértették volna a brit érdekeket; az MI5 sloane-i forrása szerint Zsilinszky többször is ellátogatott a 35. Eaton Place-be. Jogosan merülhet fel a kérdés, mit keresett Zsilinszky az egykori magyar követség épületében az éj leple alatt.

= = Barcza György és követségének távozása

A Foreign Office egy alternatívát ajánlott fel Barczának, miszerint a külképviselet diplomatái az Egyesült Államokba távozhatnak. A javaslat elfogadása után a követség megkezdte a beutazáshoz szükséges előkészületeket. Barcza hat hónapos vízumot igényelt. Az egyik probléma ezzel az volt, hogy a követség nem rendelkezett valutával. Elsősorban a magántulajdonban lévő, valamint a követségen lévő pénzüsszegek álltak rendelkezésre, amelyek az utazás költségét tudták volna fedezni. A költségeket amerikai dollárban kellett fizetni. Mivel az angol bankjegyeket nem lehetett beváltani, Barczának engedélyt kellett kérnie, hogy angol fontban történjen a tranzakció, de a brit külügyminisztérium döntésén múlt, hogy megadja-e az engedélyt a His Majesty's Treasury (HM Treasury) Ófelsége Kincstárának és a Bank of Englandnak. 1941. április 18-án Zsilinszky Antal kijelentette, hogy ő Londonban marad. Ugyanezen a napon Barcza elhagyta az Egyesült Királyságot. 1941 májusában Barcza hazatért Magyarországra, ahol azonnali nyugdíjazását kérte, mert semmilyen formában nem kívánta tovább szolgálni Bárdossy kormányát. Barcza távozása után a svéd követség látta el a magyar érdekek képviseletét.

Az első csoport a bristoli repülőtérről indult Lisszabonba, a második csoport pedig hajóval az Egyesült Államokba. Herry Jones kérte Herbertsont, hogy mindenféleképpen tájékoztassa a lisszaboni légi attasét, ha Utassy foglalatást kérne, mert azt feltétlen meg kell tagadni tőle. Április 22-én Zsilinszky érdeklődött, hogy az Egyesült Államokba magával viheti-e a követség archívumának egy részét. A Foreign Office mérlegelte a helyzetet, és úgy döntött, hogy mindenféleképpen át kell vizsgálni az utazók poggyászait, mert elképzelhető, hogy bizalmas információkat juttatnak ki az országból, amelyek veszélyeztetnék a brit érdekeket és nemzetbiztonságot. A követség tagjai közül egyedül Sima László szerepelt diplomáciai listán. 1941. április 25-én Vansittart feljegyzésében nyíltan megvádolta Utassy mellett Barczát is, hogy „olyan felforgató tevékenységet célzó kidolgozott tervet hagyott hátra, amely

94 = = Uo. 307-308.

kémkedésre és szabotázsra is kiterjedt”. Véleménye szerint Magyarország és a náci Németország számára a brazil nagykövetség és a kubai követség diplomáciai csatornáin keresztül juttatnák el az információkat, s az a tervük, hogy a követségi állomány és az alkalmazottak egy része átmegy Amerikába, míg mások Nagy-Britanniában maradnak. Azt az utasítást kapták, hogy a lehető legnagyobb mértékben azonosuljanak a Szabad Magyarorszáért Mozgalommal, és vegyenek részt benne mind az USA-ban, mind Nagy-Britanniában. Vansittart, mint már fentebb írtuk, valóban nem szívelte Utassyt, de április 25-ére már Barcza is nemkívánatos személy lett a szemében. Zsilinszky és dr. Almássy Kálmán II. osztályú követségi titkár tevékenysége és Utassy intrikálása Bárdossy utasítására jelentősen befolyásolta Vansittartot abbéli meggyőződésében, hogy a magyar követség a brazil és kubai követségen keresztül juttatna el információkat. Az Angliában maradó csoport vezetői Zsilinszky Antal és gróf Almássy Kálmán.⁹⁵ Barcza tisztában volt Zsilinszky és Almássy maradásával, ami feltűnést és rosszallást keltett Budapesten.

Nézzük meg, mi állt Vansittart feljegyzése mögött. Bán D. András kutatásából tudjuk, hogy az is közrejátszott Vansittart véleményében, hogy ezekben a napokban egy bizonyos gróf Lónyai Károly⁹⁶ sikeresen intrikált nála Barczáék ellen. Lónyai Beneš ügynöke volt. Benešen kívül állandó kapcsolatban állt a londoni cseh emigráció más vezetőivel is, köztük Jan Masarykkal és Hubert Ripkával.⁹⁷ 1941. május elején a követség tagjai és más tisztviselők Kanadába indultak az s. s. Bayano fedélzetén, Sima irányításával. A britek figyelmeztették a kanadaiakat, hogy a Foreign Office utasításai szerint Sima László diplomáciai mentességet élvez.

1941. május 3-án a skóciai Greenock kikötőből a következő külképviseleti személyek kaptak engedélyt az Egyesült Államokba való beutazáshoz a Foreign Office Útlevel Hivatalától (Passport Office): Wolff Károly, Major Ferenc, Lakatos Gyula, Rozgonyi Mihály, Károlyi Alexander és felesége, Károlyi Margit Anna, Jankovich István.⁹⁸ 1941. május 28-án az FBI (Federal Bureau of Investigation – Szövetségi Nyomozó Iroda) 48 évig regnáló igazgatója, J. Edgar Hoover arról tájékoztatta Sir David Petrie-t, aki 1941 áprilisától az MI5 Director General of the Security Service (Biztonsági Szolgálat Főigazgató) posztját töltötte be, hogy Utassy és felesége diplomáciai vízumot kapott május 8-án. Utassy és felesége Lisszabonból hajóval indultak Havannába a Ciudad de Sevilla fedélzetén.⁹⁹ Utassyné Gyömörey Borbála visszaemlékezésében megemlítette, hogy a hajó kapitánya az összes iratot eldugta a hajó fedélzetén. Ez az állítás elég valószínűtlen, mivelhogy ha voltak is a hajó fedélzetén a magyar királyi követségről származó iratok, azokat feltételezhetően nem adta

95 == Barcza, 1994: 308.

96 == Gróf Lónyai Károly (1886–1963).

97 == Bán, 1998: 136.

98 == TNA FO 371/26625. Foreign Office levele Donald Duart McLeannek, 1941. április 25.

99 == TNA KV 3/162. S. T. Wood levele David Petrie-nek, 1941. június 17.

volna ki a kezéből a magyar katonai attasé. A külképviselet munkatársait a kanadai hatóságok Montreálban tartották, amíg a portugál beutazóvízumot ki nem állították számukra. Az amerikai vízumot a New York-i indulásig visszatartották. Barcza kérvényét, amelyben azt kérte, hogy Sima László is kapjon vízumot az Egyesült Államokba, elutasították.¹⁰⁰

= = = Összegzés

Az 1940 és 1943 közötti magyar–brit kapcsolatoknak még vannak olyan szürke zónái, amelyek a magyar történetírásban nem kaptak kellő figyelmet, ilyen feltérképezetlen terület a magyar külképviseleti személyek internált státusza. Wieser és Utassy személyes történetének vannak olyan szegmensei, amelyek részben kiegészítik meglévő ismereteinket az 1940 és 1943 közötti időszakról. Kijelenthetjük, hogy 1940 februárjában a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar vezérkari főnöke, Werth Henrik utasította újlaki Utassy Loránd vkszt. vezérkari ezredest, hogy szerezzen be rövidhullámú rádió adó-vevőket. Wieser, mint említettük, nem értett különösen a rádió adó-vevőkhöz, ő inkább az aerodinamikának volt a szakértője. Stomm Marcel vkszt. vezérkari ezredest, londoni katonai attasét több alkalommal is képviselte különböző repüléstechnikai bemutatókon Nagy-Britanniában. Láthattuk, Wieser személyes kapcsolatainak kulcsszereplői főként Weber Tibor, Láczy Gyula, Inga Siösteen, Stomm Marcel, Miles Wilhelm Fredrick Wachenfelt és Zsilinszky Antal voltak. Barcza emlékiratában azonban nem említette, milyen okok és körülmények vezettek oda, hogy a Londonba akkreditált katonai attaséval való viszonya erodálódott.

Összeségében elmondható, hogy a Wieser-ügy jelentős mértékben befolyásolta Utassy és Barcza kapcsolatát. Barcza memoárjában Wieser nem szerepel, de az világosan látszik, hogy nem gondolta róla, hogy a német fél számára kényes és bizalmas információkat ad át, ellenben Utassyt nácinak minősítette. Barcza csak később tudta meg, hogy Wieser kihallgatása során beismerte, hogy Utassy utasítására jelentett a német fél számára a brit Királyi Légierő teljesítményéről. Biztosan kijelenthető, Wieser magántitkári pozícióból való eltávolítását Stomm Marcel akadályozta meg. Utassy Loránd Nagy-Britanniából való kiutasításának körülményeiről a következőket mondhatjuk el: A Foreign Office és az M5/SIS által írott jelentésekből kiderült, hogy nem találtak közvetlen bizonyítékot ellene. Emiatt hezitálást 1940 szeptembere és 1941 márciusa között a brit külügyminisztérium és a KÜM. A Foreign Office felhívta a KÜM figyelmét, hogy Utassy már kiemelt fontosságú (*high priority passage*) személynek tekinthető, ezért a szabadságon lévő magyar katonai attasé visszatérését Nagy-Britannia kormánya nem tolerálja. Utassy Loránd nem volt a brit hírszerzés és elhárítás ügynöke, azonban a csendes kiutasítás aktusának feltételezése

100 = = Uo. Herschel Holmes levele Guy Liddelnek, 1941. június 16.

okot adhat az erre irányuló kutatások további folytatásához. Egyértelműen kijelenthető, hogy Wieser Jenő jelentett Berlinnek. Ami a kémtevékenységét illeti, nem tudni, milyen jellegű jelentéseket juttatott el, de a tényt beismerte, igaz, nem pontosította. 1992-ben Pulai Sára interjút készített újlaki Utassy Loránd feleségével, aki a következőket mondta: „A háború kitörésekor férjem elment a külügyminisztériumba, hogy engedélyt kérjen egy adó-vevő használatára, s hozzá egy tisztet, titkárnak, akit, mint kémeket elfogtak.” Utassyné Gyömörey Borbála visszaemlékezésében megemlítette, hogy a hajókapitány az összes iratot eldugta a hajó fedélzetén. Ez az állítás elég valószínűtlen, mivelhogy ha voltak is a hajófedélzeten a magyar követségről származó iratok, azokat feltételezhetően nem adta volna ki a kezéből a magyar katonai attasé.¹⁰¹ Ami a beszerzést illeti, teljesen nyilvánvaló, hogy ha beszervezték volna Wiesert és Utassyt, akkor kellett volna lennie egy fedőnévnek is, ilyen dokumentumot azonban nem találtam. Feltételezhető, hogy a magyar Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL) lehetnek olyan dokumentumok, táviratok, amelyek kiegészítenék a fentebb tárgyaltakat, ami egy jövőbeli kutatás feladata lehet.

=== Levéltári források ===

Bundesarchiv-Militärarchiv (BA-MA) [Német Szövetségi Levéltár – Katonai Levéltár, Freiburg]

RH 67/66 Handakte Major Albrecht Soltmann, 1939 [Albrecht Soltmann százados kéziaktája, 1939]

The National Archives (TNA) [Brit Nemzeti Levéltár, London]

FO Records created or inherited by the Foreign Office [A Belügyminisztérium által létrehozott vagy örökölt iratok]

KV Records of the Security Services [állambiztonsági szolgálatok iratai]

HO Records created or inherited by the Home Office, Ministry of Home

Security, and related bodies [A Belügyminisztérium, a Belbiztonsági

Minisztérium és a kapcsolódó szervek által létrehozott vagy örökölt iratok]

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

HU BFL IV. A megyei törvényhatóságok és törvényhatósági jogú városok.

Budapest Székesfőváros tanácsi, majd polgármesteri ügyosztályainak

gyűjteményes iratai

¹⁰¹ == A Soltvadkerten élő özvegy emlékezik. Egy magyar tábornok kalandos élete. *Petőfi Népe*, 1992. június 24., 8.

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Levéltára (BMEL)
HU BMEL VIII, 3/b. Magyar Királyi József-műegyetem rektori tanácsülései,
1929–1930

Hadtörténelmi Levéltár (HL)
I. fondfőcsoport, M. kir. Honvéd Vezérkar főnöke iratai, 1940

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)
K-27 Minisztertanácsi jegyzőkönyve, 1867–1944

=== Hivatkozott irodalom ===

Bán, 2004

Bán D. András: *Hungarian-British Diplomacy, 1938-1941. The attempt to maintain relations.* Frank Cass Publishers, London.

Barcza, 1994

Barcza György: *Diplomataemlékeim 1911-1945.* 2. köt. Európa–História, Budapest.

Czettler, 2000

Czettler Antal: *A mi kis élethalál kérdéseink. A magyar külpolitika a hadba lépéstől a német megszállásig.* Magvető, Budapest.

Gervai, 2010

Gervai András: *Fedőneve: „szocializmus”.* Jelenkor, Pécs.

Gervai, 2023

Gervai András: *Akiket elárult a hazájuk. Sorsokba zárt történelem.*

Gondolat Kiadó – Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára, Budapest.

Kemény, 2005

Kemény Tibor: A Juhász dinasztia és a Gamma gyár. In *Tanulmányok a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből. Újabb eredmények a hazai tudomány, technika és orvostörténet köréből.*

Szerkesztette: Vámos Éva, Vámosné Vigyázó Lilly.

Áron Kiadó – Országos Műszaki Múzeum, Budapest.

Faragó, 1971

Faragó László (Ladislav Farago): *The Game Of The Foxes: The Untold Story of*

German Espionage in the United States and Great Britain During World War II.
David McKay Company, Inc, New York.

Juhász, 1982

Juhász Gyula: *Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájának tanulmányozásához 1936–1945.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

Kovács, 2023

Kovács Tamás: *A magyar kémelhárítás a II. világháború idején.*
Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, Budapest.

Peterecz, 2019

Peterecz Zoltán: A brit titkosszolgálat magyarországi tevékenysége a második világháborúban. *Századok*, 153. évf. 5.sz. 1037-1058.

Pomogács, 2023

Pomogács Péter: A MI5 a második világháború alatt. *Nemzetbiztonsági Szemle*, II. évf. 2. sz. 70–78.

Pritz, 2011

Pritz Pál: *Az objektivitás mítosza? Hazánk és a nagyvilág: 20. századi metszetek.*
Magyar Történelmi Társulat, Budapest.

Pusztainé, 2006

Pusztainé Pásti Judit: *Az államosítás előtt működött kereskedelmi vállalatok repertórium.* Magyar Országos Levéltár, Budapest.

Révész, 2018

Révész Béla: *Jogtudósok titkai. Történetek a titkosszolgálatok és a jogtudományok neves művelőinek 20. századi kapcsolataiból.* Iurisperitus, Budapest.

Ritter, 2019

Ritter, Nikolaus: *Cover Name: Dr. Rantzau.* (Szerkesztette és fordította:
Katherine R. Wallace.) University Press of Kentucky, Lexington.

Sakmyster, 1985

Sakmyster, L. Thomas: Magyar katonatisztek és Kassa bombázása.
Történelmi Szemle, 28. évf. 2. sz. 367–373.

Szakály, 2015

Szakály Sándor: *A 2. vkf. osztály. Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és*

kémelhárítás történetéből 1918–1945. Magyar Napló – Veritas Történetkutató Intézet, Budapest.

Tremain, 2009

Tremain, David: *The Life and Crimes of Vera Eriksen.* The History Press, The Mill, Brimscombe Port Stroud, Gloucestershire.

Ullein-Reviczky, 1993

Ullein-Reviczky Antal: *Német háború – orosz béke. Magyarország drámája.* Európa–História. Budapest.

West, 2015

West, Nigel: *The Guy Liddel Diaries. Volume 1: 1939–1942. MI5's Director of Counter-Espionage in World War II.* Routledge, Oxfordshire.

==== Sajtó ====

Petőfi Népe, 1992

Kulcsszavak

=====

hidegháború, hírszerzés, kémelhárítás, Nagy-Britannia, vasfüggöny

/ The Wieser Case, 1940–1943 /

In addition to an account of Jenő Wieser's life, the article attempts to present his espionage activities in Great Britain assumed by the British secret services. In the second part, it provides additional information on Loránd Utassy de Újlak General Staff Major, later General Staff Colonel, military attaché in London and Washington (1937–1941), Mexico City (1941–1942). The article examines the circumstances surrounding his expulsion from Great Britain and concludes by reconstructing the events leading to the establishment of the Hungarian legation in the United States and Lisbon in 1941. Utassy enjoyed diplomatic immunity, so Jenő Wieser was closely monitored by the British Military Intelligence Service (MIS) in order to obtain confidential information about what confidential information the military diplomats of the second Teleki government and the Bárdossy cabinet had passed on to the Third Reich (German Empire). We know about Utassy that until the outbreak of the war there was a close relationship between Anton Reichard Freiherr von Mauchenheim Bechtolsheim (born Bechtolsheim), the German military attaché accredited to London, and Wehrmacht captain Albrecht Soltmann. After the suspension of Hungarian-British diplomatic relations, the activities of the networks operated by Hungarians in London increased significantly in Great Britain, which the Foreign Office and M5/SIS could not turn a blind eye to. The diplomatic affair of the expulsion of Wieser and Utassy fits into the history of the deterioration of diplomatic relations between Great Britain and Hungary.

Budavári Palota (korábban Királyi Palota), Magyar Nemzeti Galéria. Vajda Lajos (1908–1941) festőművész gyűjteményes kiállításának megnyitója. Előtérben balra Haulisch Lenke művészettörténész, a mikrofonnál Karátson Gábor, 1978.

Fortepan /
Magyar Nemzeti Galéria /
Adattári Gyűjtemény